

2022

OBVLADOVANJE INVAZIVNIH
TUJERODNIH VRETENČARJEV,
KI ZADEVAJO UNIJO,
Z UPOŠTEVANJEM NJIHOVE DOBROBITI

Obvladovanje invazivnih tujerodnih vretenčarjev, ki zadevajo Unijo, z upoštevanjem njihove dobrobiti

Invazivne tujerodne vrste (ITV) so med glavnimi dejavniki izgube biotske raznovrstnosti. Od leta 2015 obvladovanje ITV na ravni EU ureja Uredba EU 1143/2014. Od februarja 2021 uredba navaja 22 vrst vretenčarjev, ki zadevajo Unijo, in zahteva, da se pri njihovem obvladovanju upošteva njihovo dobrobit. Nedavno je bil pripravljen priročnik za obvladovanje ITV vretenčarjev, ki zadevajo Unijo, z namenom presoje vplivov na dobrobit živali in učinkovitosti ukrepov, ki so na voljo za odstranitev, nadzor ali preprečevanje širjenja teh vrst.

Priročnik **močno spodbuja uporabnike, da izberejo metodo z najmanjšim učinkom na dobrobit živali, ki je v skladu z okoliščinami v posameznih državah članicah, in ne da bi pri tem ogrozili učinkovitost ukrepov.** Na ta način ukrepi nadzora povzročijo najmanj škode dobrobiti čim manjšemu številu živali, hkrati pa upoštevajo druge vidike, kot so stroški, potrebe, koristi, izvedljivost in sprejemljivost v javnosti.

Priročnik je na voljo na [strani Evropske komisije \(EK\) o ITV](#).

Uporaba pasti kot del upravljanja z rakunastim psom (*Nyctereutes procyonoides*) v severnoevropskih državah © LIFE09 NAT/SE/000344.

Kaj so invazivne tujerodne vrste in zakaj jih moramo obvladovati?

Invazivna tujerodna vrsta (ITV) je žival, rastlina, gliva ali mikroorganizem, za katero je bilo ugotovljeno, da njen vnos ali širjenje na območja zunaj njenega naravnega območja razširjenosti ogroža ali negativno vpliva na biotsko raznovrstnost in povezane ekosistemske storitve.

ITV so **eden glavnih dejavnikov izgube biotske raznovrstnosti** in izumrtja vrst v Evropi in svetu, zlasti v geografsko in evolucijsko izoliranih sistemih, kot so otoki. Načini, na katere vplivajo na avtohtono biotsko raznovrstnost, se razlikujejo, lahko pa vključujejo plenjenje, kompeticijo in prenos bolezni. Grožnje, ki jih predstavljajo ITV, se odražajo v strategiji EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030, ki se zavezuje, da bo za 50% zmanjšala število vrst na rdečem seznamu, ki jih ogrožajo ITV.

Da bi zmanjšali škodo zaradi ITV, je treba preprečiti njihov vnos in širjenje na nova območja. Poleg tega bo morda treba odstraniti že vzpostavljene populacije ITV, ki imajo negativen vpliv na okolje, oziroma jih obvladovati tako, da bodo njihovi vplivi čim manjši.

Leta 2015 je stopila v veljavo **Uredba EU o invazivnih tujerodnih vrstah** (Uredba o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst). Jedro uredbe je seznam ITV, ki zadevajo Unijo, s trenutnim seznamom 30 živalskih in 36 rastlinskih vrst (vključno z 22 vrstami vretenčarjev, ki so predmet tega priročnika). Uredba od držav članic EU zahteva, da izvajajo ukrepe, ki se osredotočajo na preprečevanje, zgodnje odkrivanje in hitro odstranitev ter obvladovanje ITV, ki zadevajo Unijo (glej spodnjo **infografiko**).

Volovska žaba (*Lithobates catesbeianus*) ima trenutno vzpostavljene populacije v šestih državah članicah EU, kjer zaradi svoje velikosti, razmnoževalnega potenciala in požrešnosti izpodriva avtohtone vrste dvoživk. © Katja Schulz Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0) via Flickr.

Uredba se nanaša na

Vse invazivne tujerodne vrste (ITV)*

- Vnesene izven naravnega območja razširjenosti
- Žive osebkke, ki se lahko razmnožujejo
- Imajo škodljiv vpliv na biotsko raznovrstnost in povezane ekosistemske storitve

Merila za uvrstitev:

- Vrsta je tujerodna v Uniji (z izjemo najbolj oddaljenih regij)
- Sposobnost vzpostavitve populacije in širjenja v več kot dveh članicah ali eni morskimi podregiji
- Škodljivi vplivi na biotsko raznovrstnost in ekosistemske storitve
- Ocena tveganja kaže na potrebo po usklajenem ukrepanju na ravni Unije
- Vključitev na seznam Unije bo učinkovito preprečila, zmanjšala ali ublažila vplive

Seznam ITV, ki zadevajo Unijo

Preprečevanje

Izredni ukrepi

- Za ITV, ki ni na *seznamu Unije*, z neposredno nevarnostjo vnosa
- Za ITV, ki bo verjetno izpolnila merila za vključitev na *seznam Unije*
- Države članice (DČ) lahko uporabijo začasne *omejitve*
- DČ morajo obvestiti Komisijo, ki preuči, ali se izredne ukrepe sprejme za celotno EU
- DČ mora izvesti oceno tveganja in predlog za uvrstitev na *seznam Unije*

ITV, ki zadevajo države članice/regije

- DČ lahko izdelajo nacionalni seznam ITV, za katere lahko uvedejo *omejitve* in druge ukrepe na nacionalni ravni
- Za ITV, ki zahtevajo okrepljeno regionalno sodelovanje, lahko Komisija na zahtevo DČ zahteva, da zadevne DČ uveljavijo naslednje ukrepe: akcijski načrti, nadzor, zgodnje odkrivanje, hitra odstranitev, obvladovanje in obnova

- * Uredba 1143/2014 iz področja uporabe izključuje:
- Vrste, ki se širijo brez človekovega posredovanja
 - Tujerodne vrste, ki jih zajema druga zakonodaja EU

'EU seznam' = 66 vrst

- 2016 = uvrščenih 37 vrst (23 živali in 14 rastlin)
- 2017 = dodanih 12 vrst (3 živali in 9 rastlin)
- 2019 = dodanih 17 vrst (4 živali in 13 rastlin)

Preprečevanje

Omejitve

- ITV, ki zadevajo Unijo, ni dovoljeno namerno: vnesti v Unijo, posedovati, gojiti, prevažati, prodajati, uporabljati ali izmenjevati, dovoliti, da se razmnožujejo, jih gojiti ali kultivirati, jih izpustiti v okolje

Akcijski načrti

- Analiza poti nenamernega vnosa ITV, ki zadevajo Unijo
- V treh letih od sprejetja seznama Unije se pripravijo in izvajajo akcijski načrti za obravnavanje prednostnih poti vnosa

Pooblastila

- DČ lahko v izjemnih primerih zaradi prevladujočega javnega interesa (tudi družbenega ali gospodarskega) izdajo dovoljenja za aktivnosti
- Pooblastilo izda Komisija

Dovoljenja

- DČ izdajo dovoljenja za raziskave ali ohranjanje ex-situ

Obvladovanje močno razširjenih ITV

Obvladovanje

- DČ za močno razširjene ITV, ki zadevajo Unijo, uvedejo učinkovite ukrepe za obvladovanje (18 mesecev po uvrstitvi)
- Na podlagi ocene stroškov in koristi

Obnova

- DČ izvedejo ukrepe za podporo obnove ekosistema, ki ga je degradirala ITV, ki zadeva Unijo
- Na podlagi ocene stroškov in koristi

Zgodnje odkrivanje in hitra odstranitev

Sistem nadzora

- DČ vzpostavijo sistem nadzora nad ITV, ki zadevajo Unijo
- Sistem lahko hitro odkrije pojav nove ITV

Uradni nadzor

- DČ imajo vzpostavljen nadzor za uvoženo blago, glede na tveganje, ki ga to predstavlja, s katerim preverijo, da ni na *seznamu Unije* in ali ima veljavno dovoljenje

Obvestilo EK o zgodnjem odkritju

Hitra odstranitev

- DČ izvede popolno in trajno odstranitev v treh mesecih po priglasitvi
- Uporabljene metode ustrezno upoštevajo človekovo zdravje, okolje in dobrobit živali

Odstopanja od obveznosti hitre odstranitve

- DČ se v dveh mesecih lahko odloči, da ITV ne bo odstranila, če:
 - je to tehnično neizvedljivo
 - analiza stroškov in koristi pokaže nesorazmerno velike stroške v primerjavi s koristmi
 - metod za odstranitev ni na voljo oz. imajo resne škodljive vplive na človekovo zdravje ali okolje
- Komisija lahko z izvedbenimi akti v dveh mesecih odloči, da zavrne odločitev

Obvladovanje ITV in dobrobit živali

Obvladovanje vretenčarskih ITV, vključenih na seznam Unije, lahko vzbuja skrbi glede dobrobiti živali, med drugim zato, ker lahko ukrepi vplivajo na veliko število živali v daljšem časovnem obdobju, pri čemer je treba upoštevati tudi potrebo po zmanjšanju vpliva na neciljne vrste in njihove habitate. Uredba prepoznava, da lahko **odstranitev in obvladovanje ITV povzroči bolečino, stisko, strah ali druge oblike trpljenja živali, tudi če se uporabljajo najboljša razpoložljiva tehnična sredstva**. Javnost se vedno bolj zaveda, da so invazivne tujerodne živali čuteča bitja, hkrati raste tudi interes civilne družbe za humano ravnanje z živalmi.

V povezavi s hitro odstranitvijo in obvladovanjem ITV, ki zadevajo Unijo, uredba EU izrecno zahteva upoštevanje dobrobiti živali. Uredba navaja, naj države članice pri upravljanju z ITV **zagotovijo, da so živalim prihranjene kakršne koli bolečine, stiska ali trpljenje, ki se jim je mogoče izogniti, ob upoštevanju najboljših praks na tem področju in brez ogrožanja učinkovitosti ukrepov obvladovanja**. Na podlagi teh zahtev so posamezne države članice odgovorne za izbiro ukrepov obvladovanja, ki ustrezajo njihovim posebnim okoliščinam. Neustrezni ukrepi bi lahko privedli do nepotrebnega trpljenja živali, nestrinjanja javnosti in neuspeha pri doseganju ciljev Uredbe o ITV.

Priročnik za podporo pristojnim organom in izvajalcem pri upoštevanju dobrobiti živali pri obvladovanju ITV

Izdelan je bil priročnik za podporo državam članicam in drugim upravljalcem pri odločanju o ukrepih za humano obvladovanje vrst, ki zadevajo Unijo. Priročnik opredeljuje razpoložljive smrtonosne in nesmrtonosne ukrepe, ki jih je mogoče uporabiti za odstranitev, nadzor ali omejevanje populacij 22 vrst vretenčarjev s seznama Unije (glej **zbirko orodij** na koncu te brošure).

V priročniku so prikazani učinkovitost, stroški in stranski učinki vsakega ukrepa in **ocenjen vpliv na dobrobit živali**, kar je ključnega pomena. Ukrepi niso opredeljeni kot „humani“ ali „nehumani“, saj bi to bila poenostavitev, kar bi lahko upravjalce odvrnilo od nenehnega prizadevanja za pristop z najmanjšim

vplivom na dobrobit. Cilj je prikazati ukrepe z njihovim sorazmernim vplivom na dobrobit in tako omogočiti izbiro metod, ki povzročajo najmanj negativnih učinkov na dobrobit.

Ocena humanosti za vsak ukrep temelji na modelu ocenjevanja dobrobiti, ki sta ga zasnovala Sharp in Saunders (2011) in upošteva *model petih domen* (Mellor in Red, 1994). Vsak ukrep je ocenjen glede na (A) „*splošen vpliv na dobrobit*“, ki ocenjuje vpliv ukrepa na dobrobit, izključujoč samo usmrnitev živali (če ukrep vključuje usmrnitev); in (B) „*način smrti*“, ki ocenjuje vpliv metode usmrnitve na dobrobit (če ukrep vključuje usmrnitev).

22 ITV vretenčarjev, ki zadevajo Unijo

■ Sesalci

Callosciurus erythraeus
Pallasova veverica leptoka

Herpestes javanicus
mali indijski mungo

Muntiacus reevesi
muntjak

Myocastor coypus
nutrija

Nasua nasua
južnoameriški koati (nosati medved)

Nyctereutes procyonoides
rakunasti pes

Ondatra zibethicus
pižmovka

Procyon lotor
rakun

Sciurus carolinensis
siva veverica

Sciurus niger
lisičja veverica

Tamias sibiricus
sibirski burunduk

Ptice

Acridotheres tristis
žalostna majna

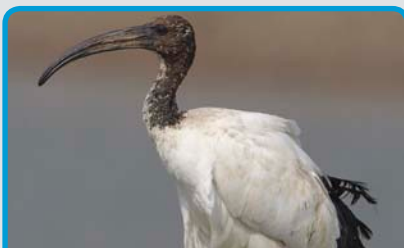
Alopochen aegyptiaca
nilska gos

Corvus splendens
domača vrana

Oxyura jamaicensis
belolična trdorepka

Threskiornis aethiopicus
sveti ibis

Dvoživke in plazilci

Lithobates catesbeianus
volovska žaba

Trachemys scripta
okrasna gizdavka

Ribe

Lepomis gibbosus
sončni ostriž

Percottus glenii
kitajska sladkovodna dremavka

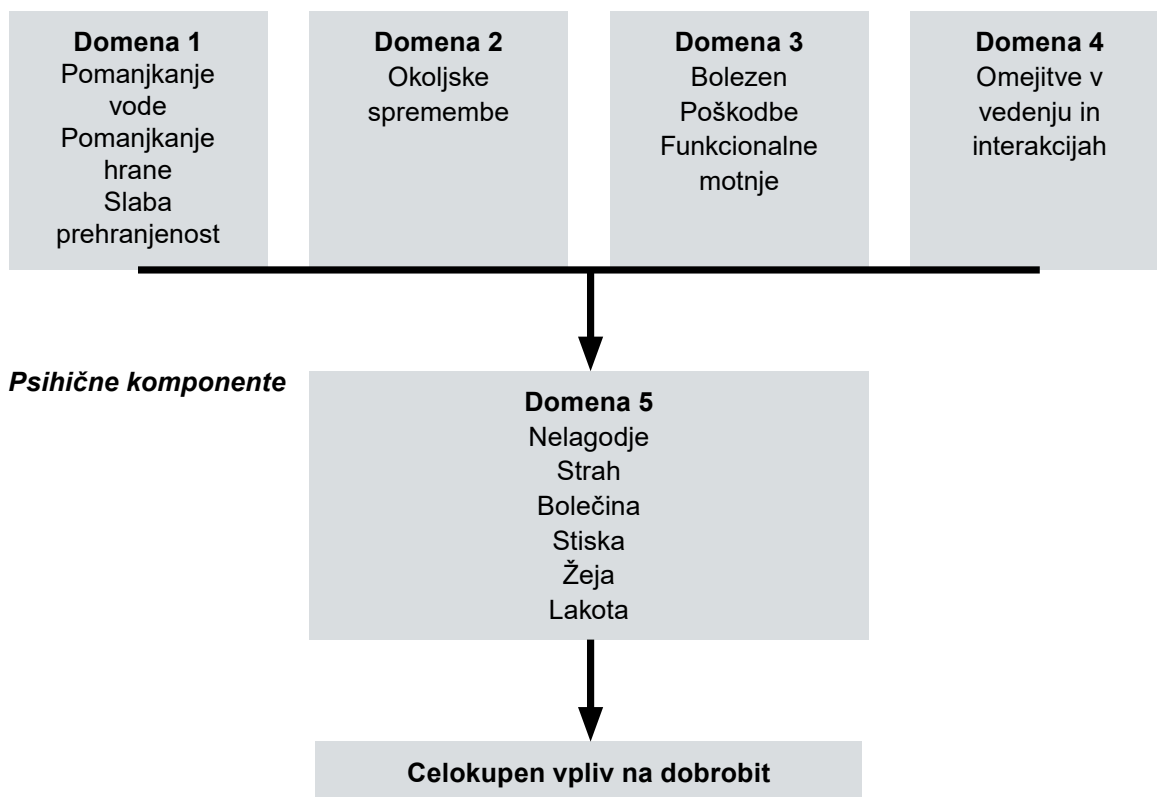
Plotosus lineatus
progasti morski som

Pseudorasbora parva
pseudorazbora

Pet domen potencialnega vpliva na dobrobit, razdeljenih na telesne in psihične komponente

Telesne komponente

Prirejeno po Sharp & Saunders (2011)

Priročnik zajema naslednja poglavja:

- Pregled mednarodnih standardov, standardov EU in držav članic o dobrobiti živali, ki so pomembni za obvladovanje populacij invazivnih tujerodnih vretenčarjev.
- Zbirka orodij – identificiranih ukrepov za obvladovanje 22 invazivnih tujerodnih vretenčarjev, ki zadevajo Unijo.
- Povzetki ocen humanosti ukrepov, v skladu z njihovim splošnim vplivom na dobrobit in načinom smrti.
- Opisi vrst, s poudarkom na razpoložljivih ukrepih za obvladovanje posameznih vrst ter razpravo o njihovi učinkovitosti in stroških.
- Priloga z ocenami posameznih ukrepov, ki vsebujejo podrobnosti o njihovi uporabi, humanosti, učinkovitosti, stroških in stranskih učinkih.
- Priloga s pravnimi okviri in statusom vrst v vsaki državi članici.

Kje najti priročnik

Priročnik za humano obvladovanje invazivnih tujerodnih vretenčarjev, ki zadevajo Unijo, je na voljo na strani [EK o ITV](#).

Reference

Mellor, D.J. & Reid, C.S.W. 1994. Concepts of animal well-being and predicting the impact of procedures on experimental animals. In Proceedings of Improving the Well-being of Animals in the Research Environment, Marriott Hotel, Sydney, Australia, October 1993; pp. 3–18.

Sharp, T. & Saunders, G. 2011. A model for assessing the relative humaneness of pest animal control methods, Department of Agriculture, Fisheries and Forestry Canberra, Australia.

Sončni ostriž (*Lepomis gibbosus*) © Matt Tillett Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.0 Generic (CC BY-NC-ND 2.0).

Zbirka ocenjenih ukrepov za 22 vrst vretenčarjev, ki zadevajo Unijo

Spodnja matrika prikazuje razpoložljivost 32 ocenjenih ukrepov za upravljanje 22 vrst vretenčarjev. Priročnik predstavlja oceno **učinkov posameznih ukrepov na**

dobrobit živali, oceno njihove uporabnosti za različne cilje obvladovanja (hitra odstranitev, odstranitev, nadzor in omejitev populacije) ter stroškov in stranskih učinkov.

Kategorija	Ime ukrepa	<i>Acridotheres tristis</i> žalostna majna	<i>Alopochen aegyptiaca</i> nilska gos	<i>Callosiurus erythraeus</i> Pallasova veverica lepotka	<i>Corvus splendens</i> domaca vrana	<i>Herpespes javanicus</i> mali indijski mungo	<i>Lepomis gibbosus</i> sončni ostriž	<i>Lithobates catesbeianus</i> volovska žaba	<i>Muntiacus reevesi</i> munjak
Biološki nadzor	Domorodni plenilci						P	A	
Manipulacija s habitati	Vodne ovire – fizične in druge						P	A	
	Upravljanje z vodnim habitatom – izsuševanje vodnih teles						A	A	
	Fizične ovire na kopnem							P	
Ročno odstranjevanje	Ročno odstranjevanje	P	A		A		P	A	A
	Metode fizičnega ribolova – vključno z vodnimi mrežami						A	A	
Drugo	Oljenje jajc	P	A		A				
	Elektroribolov						A	A	
	Kemični nadzor plodnosti			P				U	P
	Lovski psi (sledenje/lov)			P		A			P
	Uporaba živali vodnice (iste vrste)	P			P	P			P
Strupi in druge škodljive kemične snovi	Vabe za omamljanje	U	P		U				P
	Vnos strupov in drugih snovi v habitate						P	P	
	Zastrupljene vabe					P			
Streljanje	Streljanje – lov	A	A	A	A	A		A	A
Lov s pastmi	Pasti za utopitev								
	Samonastavljive pasti			P		A			
	Pasti na vzmet			P		A			
	Pasti v obliki kletke	A	A	A	A	A			A
	Zanke					P			
	Pasti z živo vabo	A	A		P				
Usmrnitev/odstranitev po ulovu	Izpah (dislokacija) vratu	P	P	A	P	P	P	P	
	Udarec v glavo (kranialna depresija)	A	A	U	P	P	P	A	A
	Obglavljenje	P	P	P	P		P	P	
	Električni udar	P	P	P	P	P	P		P
	Zamrznitev						A	A	
	Evtanazija z injekcijo	P	P	P	P	P	P	P	P
	Ujetništvo	P	P	A	P	P	P	P	P
	Spremenjena atmosfera	A	A	A	P	P			
	Streljanje – usmrnitev ujetih živali	P	P	P	P	P			P
	Zakol z nožem	P	P	P	P	P	P	P	P
	Kirurška sterilizacija	P	P	P	P	P			P

Razpoložljivost ukrepa:

A = Razpoložljivo U = V razvoju P = Potencialno

<i>Myocastor coypus</i> nutrija	<i>Nasua nasua</i> južnoameriški koati	<i>Nyctereutes procyonoides</i> rakunasti pes	<i>Ondatra zibethicus</i> pižmovka	<i>Oxyura jamaicensis</i> belolična trdorepka	<i>Percottus glenii</i> kitajska sladkovodna dremavka	<i>Plotosus lineatus</i> progasti morski som	<i>Procyon lotor</i> rakun	<i>Pseudorasbora parva</i> pseudorazbora	<i>Sciurus carolinensis</i> siva veverica	<i>Sciurus niger</i> lisičja veverica	<i>Tamias sibiricus</i> sibirski burunduk	<i>Threskiornis aethiopicus</i> sveti ibis	<i>Trachemys scripta</i> okrasna gizdavka
					A			A	P				P
					A			A					
					A			A					A
													P
	A			A	P	P		A				A	A
					P	P		A					A
				A								A	
					A			A					
	P	P	P				P		A	P	P		
A	P	A	P				A		P	P	P		A
U	P	A	P				U					P	U
												A	
P			P		P			A					
			P						A				
A	A	A	A	A			A		A	P	P	A	A
A			A										
									A	P	P		
A	P	A	A				A		A	P	P		
A	A	A	A	A			A		A	A	A	P	A
P	P	P					A						
				P	P	P		P	A	A		P	P
P	P	P	P	P	P		P	P	A	A		P	P
					P	P		P	P	P	P	P	P
P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
								P					A
P	P	P	P	P	P		P	P	A	A	P	P	A
P	P	P	P	P	P	P	A	P	P	P	P	P	A
A	A	P	P	P			P		A	A	P	P	P
A	A	P	P	P			A		A	A	P	P	A
P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P
A	P	P	P	P			A		A	P	P	P	A

Fotografije

Stran 6: Sesalci

Callosciurus erythraeus, Pallasova veeverica lepotka © 57Andrew (CC BY-NC-ND 2.0) via Flickr.

Herpestes javanicus (= *H. auropunctatus*), mali indijski mungo © Carla Kishinami (CC BY-NC-ND 2.0) via Flickr.

Muntiacus reevesi, muntjak © Andrew-M-Whitman Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.0 Generic (CC BY-NC-ND 2.0) via Flickr.

Myocastor coypus, nutrija © Stanze Attribution-ShareAlike 2.0 Generic (CC BY-SA 2.0) via Flickr.

Nasua nasua, južnoameriški koati (nosati medved) © Ralph Kränzlein (CC BY-NC-ND 2.0) via Flickr.

Nyctereutes procyonoides, rakunasti pes © Dennis Irrgang (Creative Commons Attribution 2.0 Generic license) via Wikipedia.

Ondatra zibethicus, pižmovka © Tom Koerner/USFWS (CC BY 2.0) via Flickr.

Procyon lotor, rakun © Dennis Church (CC BY-NC-ND 2.0) via Flickr.

Sciurus carolinensis, siva veeverica © Tomfriedel/BirdPhotos.com (CC BY 3.0).

Sciurus niger, lisičja veeverica © Ilona Loser (CC BY-SA 3.0).

Tamias sibiricus, sibirski burunduk © Alpsdake (CC BY-SA 3.0).

Stran 7: Ptice

Acridotheres tristis, žalostna majna © Budak (CC BY-NC-ND 2.0) via Flickr.

Alopochen aegyptiaca, nilska gos © Roland zh (CC BY-SA 3.0).

Corvus splendens, domača vrana © Shanthanu Bhardwaj (CC BY-SA 2.0) via Flickr.

Oxyura jamaicensis, belolična trdorepka © iStockphoto/wrangel.

Threskiornis aethiopicus, sveti ibis © Helmy oved Attribution (CC BY 2.0).

Stran 7: Dvoživke in plazilci

Lithobates catesbeianus, volovska žaba © Katja Schulz Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0) via Flickr.

Trachemys scripta, okrasna gizdavka © Shelia Sund Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0).

Stran 7: Ribe

Lepomis gibbosus, sončni ostrž © Matt Tillett Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.0 Generic (CC BY-NC-ND 2.0).

Percocottus glenii, kitajska sladkovodna dremavka © Petryl Attribution-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0).

Plotosus lineatus, progasti morski som © Prilfish Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0).

Pseudorasbora parva, psevdorazbora © Seotaro Attribution-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0).

Pravno obvestilo: Ta dokument je pripravil IUCN v okviru pogodbe št. 07.027746/2019/812504/SER/ENV.D.2. "Identification, Assessment, Sharing and Dissemination of Best Practices for Humane Management of Invasive Alien Species". Določene informacije in stališča morda niso celovita in ne odražajo nujno uradnega mnenja Evropske komisije, IUCN in drugih organizacij, ki so prispevale k njegovemu oblikovanju (APHA, Eurogroup for Animals, EAZA, Newcastle University, EARS). Komisija ne jamči za točnost podatkov, vključenih v ta dokument. Niti Komisija niti IUCN ali katera koli oseba, ki deluje v imenu Komisije ali IUCN, vključno z avtorji ali sodelujočimi pri pripravi dokumenta, ne more biti odgovorna za uporabo informacij, ki jih dokument vsebuje. Reprodukcijska je dovoljena, če je naveden vir.

Povratne informacije: Komentarji, ki bi lahko izboljšali ta dokument, so dobrodošli. Prosimo, pošljite svoje komentarje po e-pošti na naslov ENV-IAS@ec.europa.eu